

З родным словам кроў не стыне...
А. Бабаед

КАРДОН

№2

верасень 1999

Інфармацыйна – публіцыстычны бюлетэнь бешанкавіцкага «Таварыства беларускай мовы»

РОДНАЯ МОВА

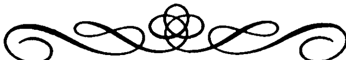
Гвалтавалі, душылі,
Кайданы спрабавалі надзець.
З тых стагоддзяў сівых і цяпер
Пагарджаюць табою.
Ды не згінула ты,
Ты жывая ў сэрцах людзей
І майго пакалення, -
З трывогай, з надзеяй, з любоўю.

Ты ўвабрала адценні
І сонца, і неба, і зор,
Шолах нівы пад ветрам
У час непаўторны світання.
Ты адкрыла мне веліч прыроды
І думкі прастор,
Асалоду шляхоў непазнаных,
Трывогу чакання.

Звон аб прыпек патэльні
І танец у печцы агню,
Плёскат рэчкі і бульба
Смачней за якой не бывае-
Усё на матчынай мове
Было ў мяне ўпершыню:
І каханне, і вершы,
І поле жытнёвае ў маі.

Без цябе згінем мы
І загіне навекі наш род.
Без цябе знікнем мы,
Як пясчынкі ў агромістым моры.
Зразумей жа нарэшце,
Ты, дзіўна спакойны народ,
Беражы сваю мову і памяць,
Каб мінула страшнае гора.

Георгій Станкевіч,
Вёска Старыя Ранчыцы

ТБМ ПЕРАРЭГІСТРАВАНА.

6 верасня Таварыства беларускай мовы імя Францыска Скарыны прайшло перарэгістрацыю ў Міністэрстве юстыцыі Рэспублікі Беларусь. Перарэгістравана і сімволіка ТБМ, якую вы бачыце злева ад назвы "КАРДОН". У цэнтры на сінім фоне жоўтая выява герба Францыска Скарыны – сонца і паўмесяц; уверсе выява Пагоні: чырвонага колеру шчыт з вершнікам на ўздыбленым кані, за шчытом – бел-чырвона-белая стужка, якая перакрывае круг з надпісам "ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ІМЯ ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ".

В.Гракун
Кіраўнік Бешанковіцкай суполкі ТБМ

ВОСЬМАГА ВЕРАСНЯ - ДЗЕНЬ БЕЛАРУСКАЙ ВАЙСКОВАЙ СЛАВЫ

8 верасня 1514 года пад Оршай на рацэ Крапіўне беларускае 30-тысячнае войска разбіла 80-тысячнае маскоўскае войска, якое напала на Беларусь. Гэта гістарычная перамога выратавала незалежнасць Беларусі і замацавала на стагоддзі ўсходнюю мяжу.

Сення ўлады, заклапочаныя інтэграцыйнымі памкненнямі, замоўчваюць перамогу пад Оршай,не прызнаюць яе як свята. Але вынішчыць з памяці яе немагчыма. Беларусы, сапраўдныя патрыёты, ганарацца славай сваіх продкаў, якія пяць стагоддзяў таму збераглі сваю незалежнасць, сваю мову і культуру. На жаль, многія з нас забываюць і сваё паходжанне, і мову продкаў, і іх пралітую кроў. Вось як распавядае пра Аршанскую сечу прафесар, доктар гістарычных навук Анатоль Грыцкевіч:

" У XVI стагоддзі Беларуска-Літоўская дзяржава вяла амаль безупынную барацьбу , адстойваючы сваю незалежнасць.

Маскоўскае княжаства ўзмацняла свой ціск на Беларусь з мэтай захапіць яе землі. У 1514 годзе маскоўскія войскі захапілі моцную беларускую крэпасць Смаленск і рушылі далей. Насустрач захопнікам накіравалася войска пад камандай князя Канстанціна Астрожскага, у якім была большасць беларускіх ваяроў. Асобныя атрады ўзначальвалі Юрый Радзівіл і Іван Сапега.

Войскі сышліся паміж Оршай і Дуброўнам, пры ўпадзенні ў Днепр ракі Крапіўны. Маскоўскія ваяводы былі ўпэўненыя ў сваёй перамозе, іх войска ледзь не ў тры разы пераўзыходзіла колькасна. Але на сцягу Астрожскага былі выявы Пагоні і Багародзіцы, на дзідах коннікаў – бел-чырвона-белыя сцяжкі, а за іх спінамі – Радзіма, якую трэба бараніць.

Працяг на другой старонцы

МЫ ПАВІННЫ ПАМЯТАЦЬ ПРА ВЕРАСЕНЬ 1939 ГОДА

Адраджэнне і росквіт беларускай нацыі ў пачатку стагоддзя былі спынены Першай сусветнай вайной і бальшавіцкім пераваротам 1917 года. Але 25 сакавіка 1918 года паўнамоцныя прадстаўнікі шматнацыянальнага беларускага народа абвясцілі ў Менску нашую незалежнасць. Першага студзеня 1919 года бальшавікі мусілі падцвердзіць гэты акт, уключыўшы ў межы ССРБ усе беларускія землі.

Аднак ужо праз некалькі тыдняў яны пачалі гандляваць нашай Бацькаўшчынай і ў выніку дамоваў 1920 года, а таксама ганебнай Рыжскай дамовы ў межах БССР засталася толькі частка былой Мінскай губерні.

Пачалося чарговае вынішчэнне ўсяго беларускага на польскай частцы – рэжымам Пілсудскага, на савецкай - рэпрэсіі і Курапаты.

Беларусь пасля Рыжскай дамовы

У жніўні 1939 года, пасля пакту Молатава-Рыбентропа, быў здзейснены новы перадзел Еўропы. Дзве часткі Беларусі – Усходняя і Заходняя – нарэшце аб'ядналіся, дзякуючы часоваму супадзенню савецка-нямецкіх інтарэсаў. Беларускія сяляне, якія ў Польскай дзяржаве лічыліся людзьмі не першага гатунку, з кветкамі сустракалі Чырвоную армію.

Але ўжо 30 кастрычніка саюзны ўрад перадаў Літве беларускія Вільню, Трокі і Друскенікі. Да Польшы адышлі Беласток з добрым кавалкам Белавежскай пушчы. Аднак ядро беларускіх земляў засталося.

Новай Рыжскай дамовы ўжо ніколі не будзе.

З Заявы Старшыні ТБМ кандыдата гістарычных навук
Алега Трусава

ЛІСТ НАСТАЎНІЦЫ

У рэдакцыю прыйшло пісьмо. Піша настаўніца, але назваць сябе яна не рызыкнула. Што ж, такі час, яе можна зразумець. Друкуем яе ліст амаль без змяненняў.

Зусім нядаўна пачаўся навучальны год,малыя упершыню селі за парты.Ад таго,якімі мы іх вылепім,залежыць што мы ўбачым у краіне праз 20-30 гадоў.

На жаль, многія з гэтых дзяцей будуць вучыцца не на роднай, а на рускай мове.У нас дзве дзяржаўныя мовы, але колькасць беларускамоўных класаў штогод памяншаецца, а рускамоўных – расце.

Ва ўсім свеце людзі цэняць, паважаюць і берагуць сваю родную [illegible] ў [illegible] чытае і не піша на роднай мове.

Ну ці не дзіва: ў г.п.Ула, дзе гавораць такое зацвярдзелае "р", што яго і камнем не разбіць, ёсць толькі рускамоўная школа! І ў выніку дзіця, якое гаварыла да школы: "грубка", "гузік", "жакетка", забываецца родныя словы. Як жа, сорамна размаўляць, "как колхозник". Але карані бяруць сваё і ў спалучэнні з рускімі не-не ды і мільгане беларускае слова. Атрымліваецца сумнавядомая "трасянка", а нашы выпускнікі не ведаюць добра ні сваю, ні рускую мову.

Якое ж права маем мы пазбаўляць дзіця магчымасці ведаць сваю родную мову? Я ні ў якім разе не прыніжаю рускую мову, як і ніякую іншую. Але, хто не змог ацаніць сваёй мовы, наўрад ці ацэніць і іншую. Так і застанемся абкрадзеныя духоўна, занікбелыя, калі не зразумее кожны, што нельга адракацца ад роднага слова, здабытага ў вяках. Ці можам мы з чыстым сумленнем глядзець у даверлівыя вочы дзяцей?

Без подпісу
(імя аўтара рэдакцыі вядома)

БУДНІ ПРАДПРЫМАЛЬНІКАЎ

Быць прадпрымальнікам у Беларусі няўдзячная справа: то прэзідэнт "вшивой блохой" абзаве, то падатак павялічаць, то пакупнікі абураюцца высокай цаной.

З першага верасня непрывычна пустымі былі гандлёвыя рады на рынку ў Бешанковічах. Як і ў многіх іншых гарадах, прадпрымальнікі ўзялі вымушаны "адпачынак". У чым справа? На мае пытанні адказваюць самі гандляры. Але яны настолькі запалоханыя штрафамі і пратаколамі, што ні адзін не адважыўся адкрыта назваць сваё прозвішча.

-- Чаму вы не гандлявалі?

-Баяліся і зараз баімся. Уступіў у дзеянне нейкі новы парадак, у нас патрабуюць [illegible] якія невядома як і дзе ўзяць. Напрыклад, [illegible] валюты ў банку (калі б яна там была, тая валюта) накладныя на тавар (а мы ж самі ўсё купляем на маскоўскім рынку, якія там накладныя?) і іншае.

-- Дык у вас не забастоўка?

Не, гэта стыхійнае спыненне працы. У нас няма ні арганізацыі,ні лідэра, ні прафсаюза, якія б абаранялі нашы правы. Мяркуем, што трэба неяк аб'ядноўвацца, але пакуль што кожны ратуецца паасобку

-- Колькі каштуе месца на рынку?

- 300 – 360 тысяч рублёў.

З афіцыйных крыніц я даведалася, што калі за апошнія выхадныя ў жніўні было сабрана за месцы 30 мільёнаў, то ўжо ў наступныя вераснёўскія выхадныя – толькі 13 мільёнаў. У будныя дні паступленні меншыя, але параўнаем: 25 жніўня – 5 мільёнаў, 3 верасня – 1,5. Страты значныя. А колькі страцілі самі гандляры і пакупнікі нават падлічыць немагчыма.

В.Гракун

***

Анічога няма ў нас ад Бога,
Бо ўсё меней у нас святароў.
На якую не ўзб'ёмся дарогу,
Наламаем,па звычаю ,дроў.
Ах ты,долечка,горкая доля!
У душы ні святла ,ні надзей.
Па якому мы коцімся полю,
Пакідаем старых і дзяцей?
На мяжы невыноснае стомы
І счарнелай ад страху начы
Колькі можна трываць?
Не-вя-до-ма ! –
Рэхам слова людское гучыць.
Як жаданае прагну я волі!
Пра яе толькі словы наўкол…
Выйду ранкам у роднае поле
І абрынуся крыжам на дол.

Алесь Бабаед

ВОСЬМАГА ВЕРАСНЯ - ДЗЕНЬ БЕЛАРУСКАЙ ВАЙСКОВАЙ СЛАВЫ

(Працяг, пачатак на першай старонцы)

Бітва працягвалася ўвесь дзень і скончылася поўным разгромам маскоўскага войска, якое страціла палову забітымі, частка трапіла ў палон, астатнія, адступаючы, разбегліся па лясах і балотах. Наступ на Беларусь быў часова спынены. Усходняя мяжа ўсталявалася амаль там, дзе яна праходзіць і зараз. Смаленск застаўся за Расіяй, але і ў дзевятнадцатым стагоддзі царскі ўрад лічыў яго беларускім горадам."

Святкаванне гадавіны Аршанскай бітвы пачалося сем гадоў тамуў 1992 годзе. Сёлета адзначаюцца 485-я ўгодкі. Прыйдзе час, і гэты дзень стане дзяржаўным святам незалежнай Беларусі.

Я.Мірон

ПАМЯЦІ АЙЦА АЛЯКСАНДРА.

Трагічна абарвалася зямное жыццё маладога святара айца Аляксандра (Аляксандра Аляксандравіча Кісяля). 17 кастрычніка яму б споўнілася 26 гадоў. Засталіся сіротамі двое маленькіх дзетак-трохгадовы хлопчык і немаўляткадзяўчынка. Засталася справа,якую ён так марыў здзейсніць. Засталіся светлая памяць і смутак у сэрцах праваслаўных вернікаў, ведаўшых і паважаўшых гэтага чалавека,які ў такім маладым узросце так аддана і самаахвярна служыў Богу і людзям.

Айцец Аляксандр нарадзіўся ў вёсцы Пясова Столінскага раёна Брэсцкай вобласці.Вучыўся ў Віцебскім Епархіяльным Духоўным вучылішчы. Служыў у Свята-Міхайлаўскай царкве ў Наваполацку, пасля ў Свята-Казанскай царкве ў Віцебску. У гарадскі пасёлак Ула быў накіраваны з мэтай аднаўлення мясцовай Свята-Троіцкай царквы. З захапленнем узяўся за справу. Часова, да пачатку набажэнстваў у Уле, праводзіў службу ў Дабрыгорскай Свята-Нікольскай і Бешанковіцкай Свята-Ільінскай цэрквах.

Так выглядала царква ў г.п. Ула да пачатку рэстаўрацыйных работ. Помнік архітэктуры дзевятнадцатага стагоддзя,яна адстаяла шмат гадоў у запусценні напаўразбураная. Абваліўся галоўны цыбуленадобны купал над званіцай,зусім не стала чатырох вуглавых купалаў,абсыпалася штукатурка,на выступах укараніліся і выраслі бярозкі і рабіны. Сцены у час вайны былі параненыя снарадамі і кулямі, але цэгла такая моцная, што нават ад снарадаў засталіся не вельмі вялікія выбоіны. Арыгінальная кладка сцен і элементы архітэктурнай пластыкі нават у такім выглядзе прывабліваюць вока.

Вясной гэтага года мне давялося завітаць у Улу. Абыйшлі вакол царквы і парадаваліся, што яе пачалі адбудоўваць, да самага верху узняліся будаўнічыя лясы. Зараз там зноў пануе цішыня.

Вядома, рэстаўрацыя будзе прадоўжана.Прыедзе новы святар.

А мне хочацца пакланіцца перад светлай памяццю загінуўшага айца Аляксандра. Хто верыць-памаліцеся, хто не вельмі схільны маліцца-памяніце добрым словам добрага чалавека.

В.Гракун

Працяг,пачатак у першым нумары

Часка другая . МАЯ ГІСТОРЫЯ

Закончыўшы дзесяцігодку на адны пяцёркі, над пытаннем "куды пайсці вучыцца далей?" я доўга галаву не ламаў –сельгасакадэмія. Бацькі не адгаворвалі. Для семнадцацігадовага юнака, які аддана любіў свой родны кут і навакольную прыроду, лепшай прафесіі, чым прафесія аграном не бачылася. Я стаў у чаргу за дыпломам і праз пяць гадоў атрымаў яго, нават "чырвоны".

Мой першы калгас - імя Дзімітрава Бешанковіцкага раёна. Пасля саракарублёвай стыпендыі зарплата ў 260 рублёў здавалася неверагодна вялікай. Каб яе як мага лепш адпрацаваць, я пешшу абыходзіў усе палі, калі-небудзь і па два разы на дні. Хутка я заўважыў, што не ўсе спецыялісты працуюць гэтак жа старанна. Хацелася думаць, што гэта хутчэй выключэнне, чым правіла. Але за дванадцаць год пераканаўся ў адваротным. У калгасах склалася нейкая крывабокая мараль, калі добра працаваць-гэта дрэнна, а нічога не рабіць і атрымліваць грошай больш за працуючых калгаснікаў - добра. Гэтую мараль ускарміла калектыўная ўласнасць, калі ўсё навокал маё і разам з тым нічыё. Згодна з гэтай мараллю і сёння раскрадаецца апошняе з калгаснай "скарбонкі": зерне, угнаенні, гаручае, запчасткі, будматэрыялы і г.д. У дзевяностых гадах, калі атрымліваемыя калгаснікамі заробкі перасталі забяспечваць пражытачны мінімум, гэтая "мараль" стала ледзь не агульнай нормай. Хто мае магчымасць - крадзе тонамі, а хто мяшком ці толькі ў кішэні. Украдзенае часцей за ўсё мяняецца на гарэлку. Павальнае п'янства стала неадрыўнай прыкметай калгаснай вёскі. "Я п'ю, бо страшна глядзець на гэта жыццё цьверозымі вачыма". - казаў мне адзін знаёмы старшыня. Яшчэ страшнейшай уяўляецца наша будучыня, гледзячы на дзетак п'яніц-калгаснікаў.

А зямелька сумуе без гаспадара.

Частка трэццяя. КАНЕЦ МАЁЙ АГРАНАМІЧНАЙ КАР'ЕРЫ

Мая першая сяўба-85 увайшла ў маё жыццё і засталася там назаўсёды, як найвялікшае свята. Я не шкадаваў сваіх ног і за два-тры тыдні да пачатку пасяўных работ ужо дэталёва ведаў, дзе я пачну сеў і дзе яго закончу. Я добра разумеў, што ад працы агранома прама прапарцыянальна залежыць будучы ўраджай. І не было выпадку, каб трактары бузянілі гразь, альбо пылілі па перасохшым полі.

Прайшло дзесяць гадоў і ў мяне забралі тое свята. Старшынёй райвыканкама тады працаваў В.С.Латушкін. Вясной дзевяноста пятага года прымчаўся мой старшыня калгаса з раёна ўзмылены: "Толькі мы не распачалі сяўбу. Паехалі на поле!" Трактары стаялі заглушаныя на ўскрайку поля, механізатары мірна пляскалі ў карты, чакаючы пакуль падсохне глеба. Старшыня сеў у адзін з тарктараў, праехаў круг-другі і на маё пытанне: "Ну як,пайшло?" рашуча адказаў: "Пойдзе!".

У той год з поля першай сяўбы, якое звычайна прыносіла па 40-50 цэнтнераў зерня з гектара, мы атрымалі толькі па 13 цэнтнераў. Галаву не пакідала крамольная думка: з-за каго так адбылося? Я пачаў працівіцца неразумным указанням. Апошняй кропляй стала жніво.Амаль увесь раён ужо прыступіў да ўборкі недаспелага вільготнага збожжа. Мы чакалі. І дачакаліся! Абураны Латушкін прыехаў да нас і з парога да старшыні: "Ты зноў слухаеш свайго "самага разумнага " агранома? Вы[illegible]ь камбайны і паедзем на поле". Пасля некалькіх няўдалых спроб на розных участках, я не вытрымаў: "Сапраўдны гаспадар не будзе ўбіраць вільготнае зерне, тым больш, што сонца дасушыць яго бясплатна, а за паліва для сушылкі трэба шмат заплаціць". У адказ старшыня райвыканкама прапанаваў мне пакінуць калгас, што я і зрабіў, дапрацаваўшы да заканчэння уборкі. Працуй, таварыш Латушкін!

Сумная гісторыя. Не мяне аднаго, а ўсіх думаючых спецыялістаў, гвалціць сістэма. Сапраўдныя гаспадары даўно сканалі ў сібірскай тайзе. А яны ж умелі накарміць краіну, тады нават прадавалі зерне за мяжу. А вось эксперыментатары засталіся. І, хаця эксперымент не ўдаўся, эксперыментатараў меней не становіцца.

Працяг будзе.

Г.Станкевіч, у мінулым аграрнік.

«КАРДОН» Бюлетэнь Бешанковіцкай суполкі «Таварыства Беларускай мовы» №2 Верасень 1999 г. Рэдкалегія: Валянціна Гракун, Алесь Бабаед, Георгій Станкевіч. Тыраж – 299 Адрас: 211350 Бешанковічы Віцебскай вобласці вул. Маладзежная , 9-21
Тэлефон: 2-26-93
Выдадзена пры падтрымцы Віцебскага філіала «Фонда імя Льва Сапегі» Распаўсюджваецца бясплатна